lezârî, tahsilini İstanbul'daki çeşitli medreselerde tamamladıktan sonra ilmiye sınıfına intisap ederek müderris oldu ve 1786-1787'de Eyüp kadılığında bulundu. Bu görevden ayrılınca Rumelihisarı'ndaki evinde oturdu ve 30 Muharrem 1204'te (20 Ekim 1789) vefat etti. Lâlezârî şerh ve risâlelerinin çoğunu kelâm ve tasavvuf konularında yazmıştır. Eserlerinde Gazzâlî, Abdülkādir-i Geylânî, Fahreddin er-Râzî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve Sadrüşşerîa Ubeydullah b. Mes'ûd gibi şahsiyetlere atıfta bulunmuş, kelâmla tasavvufun sentezini yapmaya çalışmıştır.

Eserleri. Lâlezârî'nin tesbit edilebilen eserlerinin çoğu risâle hacminde olup bunlar Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı (Hafîd Efendi, nr. 124, 130) *Mecmaʿu esrâri'l-cevâhiri'r-rûḥâniyye fî maṭlaʿi envâri'z-ẓevâhiri'r-reyḥâniyye*'de toplanmıştır. **1.** *ed-Dürretü'l-beyżâʾ*. İbn Berrecân'ın, Allah'ın yeri ve gökleri altı günde yarattıktan sonra arşa istivâ ettiğini bildiren âyet (el-A'râf 7/54) hakkındaki görüşlerinin şerhidir (nr. 124/1, 130/1). **2.** *el-Yâḳūtetü'l-ḫaḍrâʾ*. Birgivî'nin nefiy ve ispat yönüyle kelime-i tevhidi ele alan görüşlerinin şerhidir (nr. 124/2, 130/2). **3.** *el-Yâḳūtetü'l-ḥamrâʾ*. Mâtürîdî'nin *Teʾvîlâtü'l-Ḳurʾân*'ından Fâtiha sûresinin 5. âyetinin tefsirini şerhetmektedir (nr. 124/3, 130/3). **4.** *el-Cevâhirü'ẓ-ẓâhire*. Gazzâlî'nin, "Leyse fi'l-imkân ebdaʿ mimmâ kân" sözüne dair bir ta'liktir (nr. 124/6). **5.** *Risâle fî efḍaliyyeti resûli'l-beşer ʿalâ resûli'l-melâʾike*. Necmeddin en-Nesefî'nin *el-ʿAḳāʾid*'inin sonunda yer alan ve insanlarla melekleri fazilet yönünden karşılaştıran bölüm
124/10). **6.** *el-Mîzânü'l*
rifeti'l-ḳısṭâsi'l-müstaḳ
ḳavîm). Gazzâlî'nin *el-Ḳ*
ḳîm adlı eserinin şerhic
Ktp., Esad Efendi, nr. 175
7. *el-Cevâhirü'l-ḳalem*
râri'n-Nûniyyeti'l-ke
Bey'in *el-Ḳaṣîdetü'n-Nûniyye*'sinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1214, Hafîd Efendi, nr. 142, Reşid Efendi, nr. 141; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 648). **8.** *ez-Zümürrüdetü'l-ḫaḍrâʾ*. Abdülkādir-i Geylânî'nin salavât-ı şerîfe hakkındaki görüşlerinin şerhidir (nr. 124/4). **9.** *et-Tibrü'l-aḥmer fî kelâmi'ş-Şeyḫi'l-Ekber*. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin varlıkları üç mertebe halinde inceleyen devâir nazariyesinin şerhidir (nr. 124/5). **10.** *el-Kevkebü'd-dürrî fî şerḥi ṣalâti'l-Meşîş*. Abdüsselâm b. Meşîş'e ait evradın şerhidir (nr. 124/7). **11.** *ed-Dürretü'ẓ-ẓâhire*. Şâzelî'nin *el-Ḥizbü'l-kebîr* adlı eserinin şerhidir (nr. 124/8). **12.** *Taʿlîḳāt ʿalâ mevâżiʿa mine'l-Fütûḥâti'l-Mekkiyye*. *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*'nin "er-Risâletü'l-beşeriyye" adlı bölümünde yer alan "yâ" harfinin esrarına dair görüşlerin şerhidir (nr. 124/9). **13.** *Risâle fî defʿi iʿtirâżı Râġıb Meḥmed Bâşâ fî ḥaḳḳi'l-Fuṣûṣ li'ş-Şeyḫ Ekber* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3771/2). Râğıb Mehmed Paşa, *Sefîne*'sinde kendisinden nakilde bulunduğu Hasan b. Abdürrezzak el-Lâhicî'nin görüşlerine itiraz ederek Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Füṣûṣü'l-ḥikem*'i ile *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*'sinde ilham ve Firavun'un imanı konularında çelişkiler bulunduğunu ileri sürmüş, Lâlezârî, bu risâlesinde Lâhicî'yi savunup Râğıb Paşa'nın görüşlerine karşı çıkmıştır. Râğıb Paşa'ya göre İbnü'l-Arabî *Füṣûṣü'l-ḥikem*'de ilhamını Resûlullah'tan aldığını kaydederken *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*'de doğrudan Allah'tan aldığını iddia etmektedir. *Füṣûṣ*'ta Firavun'un iman ettiğini söylediği halde *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*'de küfrüne hükmetmektedir. Lâlezârî'nin bunlardan başka *Mecmûʿatü'ṣ-ṣalavât* adlı bir risâlesiyle (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1392) Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye dair Arapça bir şiiri bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Hafîd Efendi, nr. 124, vr. 38ª).

BİBLİYOGRAFYA :

Lâlezârî, *ed-Dürretü'ẓ-ẓâhire*, Süleymaniye Ktp., Hafîd Efendi, nr. 124/8, vr. 82ᵇ; a.mlf., *el-Mîzânü'l-muḳîm fî maʿrifeti'l-ḳısṭâsi'l-müstaḳîm*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr. 1758, vr. 2ª; a.mlf., *Mecmaʿu esrâri'l-cevâhiri'r-rûḥâniyye*, Süleymaniye Ktp., Hafîd Efendi, nr. 124

ABDÜLBÂKİ, Lâ'lîzâde

bk. **LÂ'LÎZÂDE ABDÜLBÂKİ**
Bayramî-Melâmî tarikatına mensup sûfî.

LÂ'LÎZÂDE ABDÜLBÂKİ
(لعلی‌زاده عبدالباقی)
(ö. 1159/1746)

Bayramî-Melâmî tarikatına mensup sûfî.

İstanbul'da doğdu. Önemli eseri *Sergüzeşt*'i yazdığı 1156'da (1743) altmış altı yaşında olduğunu söylediğine göre 1090 (1679) yılında doğmuş olmalıdır. Babası La'lî Mehmed Efendi, Bayramî-Melâmîleri'nden *Mes̱nevî* şârihi Reîsülküttâb Sarı Abdullah Efendi'nin kız kardeşinin oğludur. Dayısı, Sarı Abdullah Efendi vasıtasıyla Bayramî-Melâmîleri'yle temas kurup dönemin kutbu Seyyid Hâşim Efendi'den feyiz alan La'lî Mehmed Efendi medrese tahsilini tamamlayıp Mekke ve İstanbul kadılıklarına kadar yükselmiş, İstanbul kadısı iken Magosa'ya sürgüne gönderilmiş ve orada vefat etmiştir (1119/1707).

La'lîzâde Abdülbâki Efendi dinî ve tasavvufî ilimleri "âlim-i rabbânî, âmil-i hakkânî" ve "mürşidim" diye tanımladığı babasından öğrendi. Ondan *Mes̱nevî*'yi, İbnü'l-Fârız divanını, Dâvûd-i Kayserî'nin *Fuṣûṣü'l-ḥikem* şerhini daha küçük yaşlarda iken okudu. Riyâziye ve felsefe ile meşgul oldu. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra müderris olarak görev yapmaya başladı. 1117 Ramazanında (Ocak 1706) Habyar mahallesindeki Kâtib Mustafa Efendi Medresesi müderrisliğinden azledildiği bilindiğine göre (Şeyhî, s. 628) onun bu tarihten birkaç yıl önce müderrisliğe başladığı söylenebilir.

Babası Mekke'de kadı iken tanıştıkları Nakşibendî şeyhi Murad Buhârî'ye şeyhin İstanbul'a geldiği 1120 (1708) yılından sonra intisap eden La'lîzâde, bu dönemde III. Ahmed'in kızı ile nişanlanıp damat unvanını alan Ali Paşa'nın (Sadrazam / Damad / Şehid Ali Paşa) muallimi oldu (Müstakimzâde, vr. 74ª). 1123'te (1711) Tevkiî Câfer Çelebi Medresesi müderrisi iken Hoca Hayreddin Medresesi'ne nakledildi. Sadrazam Damad Ali Paşa'nın maiyetinde Mora seferine katılan La'lîzâde (1126/1714) sefer dönüşü Şeyhülislâm Zekeriyyâ Efendi Medresesi müderrisi oldu. Avusturya seferinde Damad Ali Paşa'nın Petro Varadin Savaşı'nda şehid düşmesinin (1128/1716) ardından kâhinlik yaptığı suçlamasıyla tutuklanıp Belgrad Kalesi'ne hapsedildi (Râşid, II, vr. 166ª). Ali Paşa'nın daha önce çıkardığı ferman gereği 1128 Ramazanında (Eylül 1716) göreve başlamak üzere Kudüs kadılığına tayin edilmiş olduğu halde azledilip Limni'ye sürgüne gönderildi (*a.g.e.*, II, vr. 167ᵇ). Devlet nezdinde büyük itibarı olan şeyhi Murad Buhârî, onun affedilip Bursa'ya kendi yanına gönderilmesi ricasında bulunduysa da kendisi bu sırada İstanbul'a davet edildiğinden serbest bırakılması gecikti. On sekiz ay Limni'de sürgünde kaldıktan sonra İstanbul'a döndüğünde şeyhinin vefat etmiş olduğunu (1132/

1720) söylediğine göre (*Mebde ve Meâd*, vr. 86ª) İstanbul'a 1720'den sonra gelmiş olmalıdır. Ardından Vâlide Sultan Medresesi müderrisliğine tayin edilen La'lîzâde bu görevi sürdürürken 1137'de (1725) Kudüs kadılığına gönderildi, ancak bilinmeyen bir sebeple göreve başlamadan azledildi. 1143'te (1730-31) Mısır mollası, ertesi yıl Mekke pâyelisi oldu.

1149'da (1736-37) İstanbul kadılığına getirilen La'lîzâde'ye daha sonra Anadolu kazaskerliği pâyesi verildi. Hayatının son dönemlerini Eyüp'te yaptırdığı evde geçiren La'lîzâde, 1153 (1740) yılında evinin yanına bir mekteple bir kalenderhâne tekkesi inşa ettirdi. Vefat ettiğinde kalenderhânenin bahçesine defnedildi. Kalenderhânenin yerinde bugün Eyüp Müftülüğü binası bulunmaktadır. Müstakimzâde, yedi sekiz yaşlarında iken babasının bir bayram günü kendisini La'lîzâde'yi ziyaret etmeye götürdüğünde elini öpme şerefine nâil olduğunu anlatır ve ölüm tarihine işaret eden, "Defter erbâb-ı mahabbet rihletim târîhin / La'lîzâde Seyyid Abdülbâki girdi cennete" beytinin bizzat La'lîzâde'ye ait olduğunu söyler. "Gülşen-i cennete gülbîn ola La'lîzâde" mısraı ölümüne tarih düşürülmüştür.

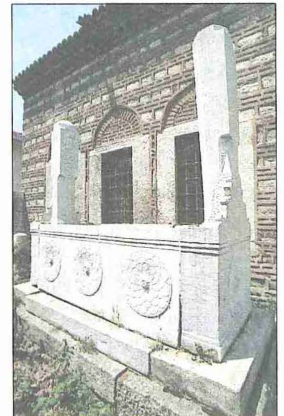
İlmiye sınıfına mensup olmasına ve uzun yıllar müderrislik ve kadılık göreviyle Osmanlı bürokrasisinin içinde bulunmasına rağmen La'lîzâde'nin hayatında tasavvuf daima ön planda yer almıştır. La'lîzâde, Hacı Bayrâm-ı Velî'den itibaren devletin takibatına uğrayan, İsmâil Ma'şûkī, Hamza Bâlî ve Sütçü Beşir Ağa adlı kutubları idam edilen, Osmanlı din ve kültür tarihinde önemli bir yeri olan Bayramî-Melâmîliği'ne mensup bir aile çevresinde yetişmiştir. Tarikatın tarihine ve geleneklerine dair bilgileri babasından ve büyük dayısı Sarı Abdullah Efendi'nin babasına anlattıklarından öğrenmiş, babasının ölümü üzerine tarikatın tamamen içe kapandığı Şeyhülislâm Paşmakçızâde Ali Efendi ve Şehid Ali Paşa'nın kutbiyyet dönemlerini bizzat yaşamış, bu konularda bildiklerini hayatının son döneminde yazdığı *Sergüzeşt* adlı eserinde anlatarak tarikatın tarih ve geleneklerinin günümüze aktarılmasında önemli bir katkıda bulunmuştur.

Bununla birlikte Seyyid Hâşim Efendi'ye mensup olan babasının ölümünün ardından Şeyhülislâm Paşmakçızâde Ali Efendi'nin kutbiyyet döneminde (1677-1712) mürşid arayışı içine girip Bayramî-Melâmî neşvesiyle Hâcegân tarikinin birbirine benzediğini söyleyerek Nakşibendî şeyhi Murad Buhârî'ye intisap etmesi, *Mebde ve Meâd* adlı eserini Nakşibendî bağlamı içinde kaleme alıp Bayramî-Melâmîliği'nden hiç söz etmemesi, yakınında bulunduğu Şehid Ali Paşa'nın kutbiyyet döneminde (1712-1716) ve sonrasında Murad Buhârî'ye bağlılığını sürdürmesi, *Sergüzeşt*'te Şehid Ali Paşa'nın adını zikretmeden ölüm tarihini vererek bu tarihten beri tam yirmi sekiz yıldır zamanın kutbunu bilmediğini söylemesi gibi çelişkili ifadeler La'lîzâde'nin kişiliğini izah etmeyi güçleştirmektedir. Bu ifadelerden, Şeyhülislâm Paşmakçızâde Ali Efendi'nin hiç kimseyi kabul etmediği tarikatın tamamen içe kapanma döneminde La'lîzâde'nin gerçekten onun ve Şehid Ali Paşa'nın kutub olduğunu bilmediği, Şehid Ali Paşa'dan sonra da tarikatta gizliliğin devam ettiği, La'lizâde'nin tarikatın dışında kaldığı, ancak hayatının *Sergüzeşt*'i yazdığı son dönemlerinde bazı bilgilere ulaştığı, bu sebeple eserde verilen bilgilerin Bayramî-Melâmîleri'nin görüşlerini tam olarak yansıtmadığı sonucu çıkarılabilir.

Eserleri. 1. *Sergüzeşt.* Sarı Abdullah Efendi'nin *Semerâtü'l-fuâd*'ındaki bazı kısımlar dışında Bayramî-Melâmîleri'nin tarih ve geleneklerine dair ilk müstakil eserdir. Müstakimzâde *Risâle-i Melâmiyye*'sinde geniş ölçüde bu eserden yararlanmış, hatta bazı yerlerini aynen aktarmıştır. Eserde Somuncu Baba'dan başlayarak tarikatın kuruluş süreci anlatılmış ve Şehid Ali Paşa'nın vefatına kadar gelen Bayramî-Melâmî kutublarının biyografileri verilmiş, daha sonra "Beyân-ı Meşreb ve Revş-i Melâmiyyûn", "Âdâb-ı Tarîkat-ı Ehl-i muhabbet ve Melâmet", "Keyfiyyet-i Cem'iyyet", "Kesb-i Maâş" başlıklı bölümlerde tarikatın fikriyatı incelenmiş, ardından Sarı Abdullah Efendi'nin "Meslekü'l-uşşâk" adlı manzumesiyle kendisinin bu manzumeye yaptığı zeyil iktibas edilmiştir. Eserin sonunda yer alan sebeb-i te'lîf kısmında La'lizâde'nin hayatına dair bazı bilgiler bulunmaktadır. *Sergüzeşt*'in, aynı zamanda iyi bir tâlik hattatı olan La'lîzâde'nin hattıyla bir nüshası, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde diğer bazı risâlelerini de içeren mecmua içinde yer almaktadır (Emanet Hazinesi, nr. 1274). Eser, "Tarîkat-ı aliyye-i Bayramiyye'den tâife-i Melâmiyye'nin an'ane-i irâdetleri ve keyfiyyet-i sohbetleri ve aşk-ı mahabbetullâha cümleden ziyade rağbetleri beyanındadır" başlığıyla tarihsiz olarak basılmıştır. Basım sırasında bazı kısımlarının çıkarılmış olduğu görülmektedir. Kitap eksik ve özensiz bir sadeleştirmeyle *Sergüzeşt, Aşka ve Aşıklara Dair* adı altında yayımlanmıştır (İstanbul 2001). **2.** *Mebde ve Meâd.* La'lîzâde cebr ve ihtiyâr, ezel, ebed, ân-ı dâim, insanın zuhuru, harflerin esrarı, insân-ı kâmil, hazarât-ı hams vb. tasavvufî konuları ele aldığı bu hacimli eserinin (94 varak) sonunda Hâcegân tarikatıyla ilgili bilgilere yer vermiştir. Hayatına dair bazı bilgilerin de yer aldığı eserin çeşitli nüshaları bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2366, 2456, 2471). **3.** *Zeyl-i Meslekü'l-uşşâk.* Sarı

La'lîzâde Abdülbâki'nin açık türbesi ve sıbyan mektebi – Eyüp / İstanbul

La'lîzâde Abdülbâki'nin mezarı

Abdullah Efendi'nin "Meslekü'l-uşşâk" adlı manzumesine aynı vezin ve kafiyede kırk yedi beyit ekleyen La'lîzâde, bu beyitlerde Melâmîler'e göre Hz. Peygamber'den Şehid Ali Paşa'ya kadar gelen kutubların isimlerini zikretmiştir. Bu iki manzume *Sergüzeşt*'in içinde ve Sâdık Vicdânî'nin eserinde yer almaktadır (*Tomar-Melâmîlik*, s. 71-83). **4.** ***Hediyyetü'l-müştâk.*** "Meslekü'l-uşşâk" kasidesinin şerhidir. La'lîzâde bu eseri 1129 (1717) yılında Limni'de sürgünde bulunduğu sırada yazmıştır (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1312). **5.** ***Risâletü'l-Murâdiyye fi't-tarîkati'n-Nakşibendiyye.*** Murad Buhârî'nin, baş tarafında Nakşibendî silsilesini ihtiva eden tarikat âdâbına dair *Silsiletü'z-zeheb* adlı Arapça eserinin tercümesi ve şerhidir. Müellif nüshası *Sergüzeşt*'i içeren mecmuanın içinde bulunmaktadır. **6.** ***Tercüme-i Risâle-i Ünsiyye.*** Bahâeddin Nakşibend'in halifelerinden Ya'kûb-i Çerhî'nin Bahâeddin Nakşibend'e intisap edişini anlatan ve tarikat âdâbına dair bilgi veren Farsça risâlesinin tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 636; TSMK, Hazine, nr. 247). **7.** ***Tercüme-i Silsiletü'l-ârifîn ve tezkiretü's-sâdıkîn.*** Ya'kûb-i Çerhî'nin halifesi Ubeydullah Ahrâr'ın müridlerinden Muhammed Kādî-i Semerkandî'nin Ubeydullah Ahrâr'ın hayatı, sohbet ve kerâmetlerine dair eserinin bazı bölümlerinin tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 636). **8.** ***Metâlibü'l-vusûl fî hulâsati Nevâdirü'l-usûl.*** Hakîm et-Tirmizî'nin 291 hadisin şerhini ihtiva eden *Nevâdirü'l-uṣûl* adlı eserinin özet çevirisidir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 61, nr. 332).

La'lîzâde ayrıca Abdülkerîm el-Cîlî'nin *el-İnsânü'l-kâmil*'ini (Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 167) ve ***Ḥakîkatü'l-yakîn ve zülfetü't-temkîn*** adlı risâlesini (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 636) Türkçe'ye çevirmiştir. Kaynaklarda Gazzâlî'nin *Kîmyâ-yı Sa'âdet*'ini de tercüme ettiği (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 432) ve *Gıdâ-yı Rûh* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2744) adlı bir eserinin olduğu kaydedilmektedir (*Osmanlı Müellifleri*, I, 159). Ancak bu iki eser muhtemelen ona ait değildir. Bursalı Mehmed Tâhir, La'lîzâde'nin şer'î sicillerin yazılış usulüne dair *Zübdetü's-sukûk* adlı bir eserinin bulunduğunu kaydeder. La'lîzâde, Yetîm mahlası ile şiirler de yazmıştır, ancak şiirlerinin sayısı oldukça azdır.

BİBLİYOGRAFYA :

La'lîzâde Abdülbâkî, *Sergüzeşt* (Baha Doğramacı Özel Kitaplığı'ndaki mecmua içinde), vr. 141b-199b; a.mlf., *Mebde ve Meâd* (a.e. içinde), vr. 1b-94b; Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-fuâd*, İstanbul 1288, s. 227-265; Şeyhî, *Vekāyiu'l-fuzalâ*, s. 365, 403, 518, 530, 628, 660, 724; Râşid, *Târih*, İstanbul 1153, II, vr. 166a, 167a-b; Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmûa-i Tevârîh* (haz. Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 268-269; Müstakimzâde, *Risâle-i Melâmiyye-i Şuttâriyye*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 3357, vr. 73b-78a; *Tomar-Melâmîlik*, s. 71-83; *Sicill-i Osmânî*, III, 299; *Osmanlı Müellifleri*, I, 159; Abdülbâkî [Gölpınarlı], *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 153-155; Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Tarihi*, İstanbul 1993, I, 217-218; II, 22; Thierry Zarcone, "Histoire et croyances des derviches turkestanais et indiens à Istanbul", *Anatolia Moderna = Yeni Anadolu*, II, Paris 1991, s. 155.

NİHAT AZAMAT

LÂM
(ل)

Arap alfabesinin yirmi üçüncü harfi.

Türk alfabesinde on beşinci sırada yer alan, ebced tertibindeki sırası on iki, sayı değeri otuz olan harfin adı Fenike alfabesinde **lamd** (üvendire, baston), Ârâmîce ve İbrânîce'de **lamed** (**lamad**), Yunanca'da **lambda** ve Arapça'da **lâm** olup baston veya üvendire biçimindeki Hiyeroglif remzinden doğup geliştiği kabul edilir. Ebced tertibini esas alan Fenike alfabesinden doğup gelişmeleri sebebiyle dünya alfabelerinin çoğunda on ikinci sırada yer alır.

Lâmın mahreci, dilin iki kenarı ile dilin uç kısmının temas ettiği üst damak ve azı dişlerini izleyen dört dişin üst kısımları olarak geniş bir alanı kaplar. Sahip olduğu cehr, beyniyye, istifâl, terkîk, izlâk, inhirâf, infitâh ve zuhûr sıfatlarının gereği olarak lâm sesi çıkarılırken dilin uç tarafının üst damağa kuvvetle dayanmasından dilin üst kısmında nefes cereyanı hapsolur (cehr), bu sırada dilin uç kısmı üst damağa doğru yükselip meylederek kavisli bir hal alır (inhirâf); ancak dilin iki yanından nefes akışı devam ettiğinden nefesin tam akması veya tam hapsolması söz konusu değildir (beyniyye). Dilin uç tarafı dışındaki kısımları ile üst damak arasının açık olması (infitâh) ve dilin yukarıya yükselmeyerek aşağıda kalması (istifâl) sebebiyle söylenişi kolay (izlâk), ince ve açık seçik bir ses (terkîk, zuhûr) çıkar. Şarkiyatçılara göre lâm sesi sürtüşmeli (fricative), yanal (latérale), yumuşak (sonore) ve akıcı (liquide) bir ünsüz olup nefes akışı dilin iki (bilatérale) veya tek (unilatérale) yanından olabilir.

Belirlilik (mârife) takısı olan ve bu sebeple harf-i ta'rif / lâm-ı ta'rif denilen "ال" takısının sadece "lâm"ı mârife harfidir. Sâkin olması sebebiyle öndeki hemze ona ulanarak seslendirme işlevi (vasl) görür. Halîl b. Ahmed'e göre "ال" birlikte mârife edatıdır. Hurûf-ı şemsiyye adı verilen "ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن" harflerinden biriyle başlayan bir kelimenin başına "ال" takısı geldiğinde "lâm"ı okunmayarak bu harflere katılır (idgām-ı şemsiyye) ve kelimenin ilk harfi iki defa okunmak üzere şeddelenir: ال + شمس ← الشّمس gibi. Bunların dışında kalan ve hurûf-ı kameriyye adı verilen "ا ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و ه ي" harflerinde ise "ال" takısının "lâm"ı okunur (izhâr-ı kameriyye): ال + باب ← الباب gibi. Ayrıca lâmelifte (لا) asıl harf elif olup sâkin olması sebebiyle lâm onun okunmasını sağlama (vasl) işlevi görür (İbn Cinnî, I, 409-410).

Kur'an kıraatinde kelime sonundaki sâkin lâm, arkadan gelen kelime başındaki "râ"ya katılarak (idgām-ı mütekāribeyn: mahrecleri birbirine yakın olan iki harfin idgamı), sâkin nûn ise kendisini izleyen lâma katılarak (idgām-ı bilâgunne: gunnesiz -geniz sesi olmayan- idgam) telaffuz edilir: قل ربّ ← قرْبّ ← قرّب ؛ من لدن ← مللدن ← ملّدن gibi. Ayrıca "Allah" kelimesinin "lâm"ı, önde ötreli veya üstünlü bir harf bulunup kendisine ulanması durumunda kalın okunur.

Lâm, kelimelerin yapısında asıl harf olarak bulunduğu gibi zâit (ziyade) harf olarak da gelir: عبد ← عبْدل ؛ ذك ← ذلك ؛ علّ ← لعلّ gibi. Ancak "ذلك ، تلك ، أولالك ، هنالك" gibi işaret isimlerindeki bu ziyade lâmların uzaklık / uzağa işaret (lâm-ı teb'îd) ve pekiştirme işlevi gördüğü belirtilir. "ر ض ع ف ق ك ن" harfleri "lâm"a dönüşerek (ibdâl) ikincil ve eş anlamlı kelimeler oluşturduğu gibi "lâm"ın, başta ve en çok "ن" olmak üzere "م و ه ى" harflerine dönüşerek de anlamdaş - ikincil kelimeler oluşturduğu görülür: Hetele → hetene, ḥalis → ḥamis, lekz → vekz, lemz → hemz, celḫ → ceyḫ ... gibi (Ebü't-Tayyib el-Lugavî, II, 378-422).

Edat (mâna harfi) olarak da kullanılan "lâm"ın cer lâmı, tarif lâmı, ibtidâ lâmı, emir lâmı, kasem lâmı gibi çeşitleri vardır. İbtidâ lâmı, mübtedâ ve haberiyle "lev" ve "levlâ"nın haberleri başına gelerek pekiştirme işlevi yapar. Kasem lâmı da hem yemin ifadesinin hem de cevabı-